

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Monumenta Paderbornensia

Ferdinand <Paderborn, Bischof, II.>

Lemgoviae, 1714

Saltus Teutoburgiensis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-8040

E 3 NO

JALF

TE
I
HI
I
EG
S
UT
SA
I
F
SA
G
RI
LI

SALTUS
TEUTOBURGIENSIS.
MEMORIÆ SACRUM

TEUTOBURGIENSIS. SALTUS. LOCA. VASTA. PERAGRANS
PAULISPER. COEPTUM. SISTE. VIATOR. ITER
HIC. RAPTAS. AQUILAS. MONUMENTA. LATINÆ
INVENIES. VARI. RELIQUIASQUE. DUCIS
EGIT. ET. HIC. CELEBREM. THIETMALLO. TESTE. TRIUMPHUM
SAXONICAM. CAROLUS. DEPOPULATUS. HUMUM
UT. MERITO. DUBITES. ROMANA. CÆDE. CRUENTO
ARMINIO. MAJOR. NUM. SIT. HABEMDUS. HONOS
SAXONIS. AN. CAROLO. VICTORI. SÆPIUS. HOSTEM
FREGIT. HIC. INDOMITUM. CONDUIT. ILLE. SEMEL

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
PADERBORNENSIS. COADJUTOR. MO-
NASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. CO-
MES. PYRMONTANUS. ET. LIBER. BA-
RO. DE. FURSTENBERG.

SALTUM. LATINIS. TEUTOBURGIENSEM. OSNEG-
GUM. FRANCIS. APPELLATUM. QUINCTILII. VA-
RI. LEGIONUMQUE. TRIUM. TUMULO. ET. CARO-
LI. M. VICTORIA. DE. SAXONIBUS. PROPE. THIET-
MALLI. AN. DCC. LXXXIII. REPORTATA. NOBI-
LEM. POSITO. HOC. MONUMENTO
ILLUSTRAVIT.

E 3

NO-

NOTÆ.

I. **T**EUROBURGIENSIS SALTUS.] Meminit hujus saltus Tacitus lib. I. Ann. *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haud procul Teutoburgiensi saltu.* Quibus verbis satis designavit, quo loco situs sit, & ubinam inquirendus; nempe inter *desertum Sinedi, & Dethmoldiam Hornamque oppida*, ubi mons *Teuteberg* antiquum nomen hodie retinet; cui descriptio Taciti, Velleii, ac Dionis de Variana clade testimonia conveniunt. Lipsius in Tacit. l. 2. Ann. n. 211. Reineccius in Poëtam Anonym, de Carol. M. lib. 1. Horrion l. 2. Panegyri, Pad. c. 9. Althamerus in Tacit. de morib. Germ. Fallitur igitur Aventinus, qui in hist. Boiorum, *Teutoburgiensem Taciti saltum cum silva Duisbergensi* in Clivia, vicina Rheno, & ab Amisii & Luppiæ fontibus longe remota confundit; atque ex hoc errore in alium lapsus, Varum in ea cum legionibus casum scripsit. Fallitur Joannes Tybius in antiq. Duisbergi, qui Aventino astipulatur. Nec refert, quod ad saltum, qui pro vero *Teutoburgiensi* hic habetur, non videatur esse *Teutoburgium*, à quo tamen originem istius cognominis petere oportet, minimum autem *Duisburgum* à *Teutoburgio* sono vocis discrepet: sicuti enim *Duisburgum, Dispargum* Gregor. Turonensi dictum, ut nonnulli opinantur, celeberrima olim Francorum regia fuit; ita *Teutoburgium* antiquum id ipsum est oppidulum, quod postea *Thietmallum & Dethmoldia* dici cœptum, neque adhuc vetus suum nomen totum amisit. Cluver. l. 3. Germ. antiq. cap. 15. & 19. *Dietmelle esse antiquum illud Teutoburgium, a quo Teutoburgiensis saltus cognomen accepit, ipsa hodierna appellatio manifesto indicat; quippe Diet idem esse nomen quod Theut, jam dudum innumeris argumentis probatum habeo. Atque vulgare quidem fuit hoc tractu vocabulum Theut, locis impositum. Nam ab eodem dictus est antiquissimo nomine vicus ille, medio inter Luppiæ fontem & Theutomellum sita, Teutenmeyer: item oppidulum Diedenhille/ xv. millibus passu-*

passuum ab Theutomello in orientem versus distitum. Ceterum apud Ptolemaeum legitur Germania locus, haud procul a Visurgis ripa, Τελοσέργιον, quod ego vocabulum ex situ & literarum ductu, corruptum esse judico pro Τευτεβέργιον. Accedit Teutonicos montes a Tacito collocari, ubi extrema sunt Bructerorum; quæ sane nemo requiret in Duisbergensi saltu ad Ruram, sed ad Amisii & Luppiaë fontes. Forfan ab hoc antiquiore Teutoburgio Westphalico, in memoriam ejus, appellatum fuit Teutoburgium in Pannonia, ad confluentes Dravi & Istri, ubi hodie Drasad pagus, Teutonum, ut verisimile, colonia, & quantum conjectura assequi licet, à Sicambribus forfan condita, Lazius l. 12. comm. Reip. Rom. c. 6. Sicambros enim, ante emigrationem, finitimos Cheruscis, ubi Dethmoldia, & late in diœcesi Paderbornensi habitasse, ex Dione supra probatum.

2. SALTUS.] Saltum Ælius Gallus ita definit: auctore Festo lib. 17. Saltus est ubi Sylva & pastiones sunt. His consonat L. pen. §. 1. ff. si servit. vind. Varro de Ling. lat. lib. 4. hujusmodi autem loca pastionibus accommodata plurima sunt in Teutoburgensi saltu.

3. LOCA VASTA.] Ob amplitudinem Teutoburgiensis saltus, qui in diœcesi Paderbornensi exsurgens, per Lippiensem, Ravensbergensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, & Oldenburgensem ditionem longissimo montium silvarumque tractu porrigitur. Vasta enim loca appellantur, quæ vel magnitudinis terminos excedunt, vel deserta & solitaria sunt, nec sine horrore peraguntur. Vossius in etymolog. In eadem Paderbornensi diœcesi occasum versus conspicitur mons Lulli, quem, dum vigeret potentiorum licentia, & facilis quavis de causa apud Majores bellandi rapiendique propria auctoritate libido, nobiliorum Westphalorum Purgatorium, seu pœnarum locum appellarunt. Nec longe hinc abest mons Hunnorum, in quo veterum castrorum vestigia ac munimenta etiamnum apparent, similia iis aggeribus, qui hodie prope Brencken Bevelsburg / Kerckborken pagos cernuntur, & Hunegraven / sive Hunnorum fossæ nuncupantur. Bollandus in addendis ad XXI. Januarii.

4. SISTE VIATOR ITER.] Vetus in monumentis, & frequens

quens his verbis compellendi viatorem formula. Meretur hanc moram proter Vari cladem, & victoriam Caroli M. in Romana & Francica historia inclytus saltus.

5. HIC RAPTAS AQUILAS CLADIS MONUMENTA LATINÆ, &c.] Tacit. lib. 1. Annal. Florus lib. 4. cap. 12. alii- que supra citati.

6. VARI RELLIQUIASQUE DUCIS.] Tacit. l. 1. Annal. *Haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquæ Vari, legionumque insepultæ dicebantur; & locis glebofis calvæ, seu crania hominum disjecta ossaque passim effodiuntur.* Hamelman. in genealogia Com. Lipp. Isac. Pontanus l. 1. orig. Franc. c. 9.

7. EGIT ET HIC CELEBREM THIETMALLO TESTE TRIUMPHUM.] Celebrem hic triumphum Carolus M. egit; bellum enim illud non ducum opera, ut pleraque alia, sed auspicii & ducto suo gessit, aciem componendo, versandoque inter medios pugnantium conflictus, inde mox ingentem illam victoriam, innumerabili hostium multitudine interfecta, reportavit. Eginhardus in vit. Caroli M. Astronomus in reb. gest. à Carol. M. apud Reuberum Anno 783. Vita Caroli M. à Pithæo edita, Annales Francici incerti, sed vetusti scriptoris apud eundem, Poëta Anonym. lib. 16. anno 783. Adelmus Benedictinus in Annal. Reg. Franc. anno 783. Annal. Francorum ad Canisium, Regino in chron. Ursperg. in chron. eodem anno.

Ex his omnium antiquissimus Eginhardus ita de hoc prælio scribit: *Hoc bellum licet per multum temporis spatium traheretur, ipse non amplius quam bis acie confligit; semel juxta montem, qui Osnegge dicitur in loco Thietmelle nominato, & iterum apud Alam fluvium; & hoc uno mense paucis quoque interpositis diebus. His duobus præliis hostes adeo profligati ac devicti sunt, ut ulterius Regem neque provocare, neque venienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi, auderent.* Vita Caroli M. apud Pithæum: *Iterum rebellant Saxones, & Dominus Rex Carolus super eos ad Teotmali venit, ibi Saxones præparaverunt se ad pugnam in campo; sed viriliter Domino Rege Carolo pugnante Saxones terga vertunt, & Franci victores existunt: ceciditque ibi multitudo Saxonum, ita ut pauci fuga evaserint.*

ferint. Priusquam vero alterum prælium ad Hasam iniit, Paderbornam Carolus victor venit. Adelmus: *Arridente veris tempore, cum ad expeditionem Saxoniam se preparasset, nam de omnimoda eorum defectione perlatum fuerat, priusquam de memorata Theodonis villa se moveret, Hildigardis Regina uxor ejus decessit pridie cal. Maii, in vigilia ascensionis. Regino: Cujus funeri cum more solenni iusta persolveret, in Saxoniam, sicut disposuerat, duxit exercitum. Cumque Saxones in eo loco, qui Thietmelle vocatur, ad pugnam se preparare cognovisset, ad eos summa celeritate contendit; commissoque cum eis prælio, tanta eos cæde prostravit, ut de innumerabili eorum multitudine perpauci evasisse dicantur: cumque de loco prælii ad Padrebrunnam se cum exercitu recepisset, atque ibi castris positus partem exercitus, que adhuc de Francia venire debuerat, opperiretur; audivit Saxones in finibus Westphalorum Hasam ad hoc congregari ut ibi cum eo, si venisset, acie confingerent. Quia in Thietmellenfi pugna singularem Carolus M. Dei opem expertus fuerat, in ejus memoriam sacellum in monte Osnegg condidit, & utique à divino auxilio nomen indidit. Pideritius in chron. Lippienf. Poëta Anonym. l. c.*

*Sed tandem Carolus divo munere victor,
Cæsis innumeris reliquos exinde fugavit.*

Chron. Tremon. apud Stangevol. lib. 2. Ann. *Carolus Rex in monte, ab antiquo Asneggi dicto, milliare à Lemgau civitate distante, Saxones usquequo rebelles, iterato aggressus, illos ad internecionem occidit, & transfugas dissipat: qua in pugna, manifestum ei divinum adsuit auxilium, eapropter religione tactus, ne ingratus erga Deum reperiretur, montem hunc divino cultui consecravit, montem sancti adjutorii eum baptizando, atque Ecclesiam ibidem fundando, ubi posteri multis seculis, pia & ab antiquo usitata devotione, illinc peregrinantes divinum auxilium non raro senserunt. Crantzius lib. 2. Saxon. c. 4. Ego montem accipio, in quo à memoria Caroli erecta est capella, divini auxilii nominata, hoc referens posteris, quod propter*

caeleste praesidium in eo missum, memoria ibi magni miraculi consecrata est. Laici vocant montem Sancti Adjutorii. Nomen Germanicum Sanct hülffe diutissime mansit, sensum sermonibus, ut Reineccius in not. ad Poët. Anonym. haecenus conservatum, & forte etiamnum manet; Sacellum jacet desertum, imo funditus destruetum. Cur vero idem Reineccius, posteaquam ab Hermanno Hamelmanno etiam vicum Sant hülffe hodie in Diepholtano comitatu haud procul Diepholdia arce extare didicisset, mutata priori sententia sua, locum Thietmelle diversum ab oppido Diethmolde esse crediderit, causam meo iudicio perexiguam habuit. Siquidem Dethmoldiensis victoria divina ope parta, uti sacello, in Lippiensi Comitatu, Sancti auxilii olim nomen dedit; ita eodem anno ac mense, & paucis quidem diebus interjectis, alter de Saxonibus ad Hasam fluvium à Carolo M. deportatus triumphus; Diepholtano vico ac sacello idem divini auxilii nomen potuit imponere; ut eo minus fuerit necesse, antiquum Thietmalli nomen Diethmoldiae nostrae abrogare, quod ipsa anno 1011, Ecclesiae Paderbornensi donata, in diplomate S. Henrici etiam retinuit, ac melius quam Diepholdia hodie exprimit. Ad Diepholdiam quidem vicum Drebbenam postremam hanc victoriam contigisse perhibent Chronic. Brunswicense, & Saxonicum ms. Hermannus Hamelmannus in delineat. urbium Westphaliae, Merian in topographia Westphal. & Justus Winckelmannus vir in primis eruditus: attamen alii memorabilem hanc pugnam eo loci pugnatum negant, qui longe ab Hasa flumine, prope quod dimicatum esse prodidere veteres, remotus est. Unde Bernardus Wittius in Chron. suo ms. hujus praelii locum Hafelunae assignat, oppido Hasae fluvio incumbenti. Verò autem similis videri ait Henricus Turckius in Annal. mss. de inferiori Germania, uno milliari ab Osnabrugo, apud Hasam flumen, ubi incolae celebrant Wallenhorstiam pagum, & Bochohtiam vicum, prope parthenonem Rullensem, Saxonum castris ac stativis nobilitatos, inter utrumque locum concurrisse exercitus, devictosque Saxones,

8. THIETMALLO.] Loco in Annal. Franciscis *Theotmelli, Thietmelle, Thiotmelli, Teotmala, Theotmallin, Theotmaldi, Teotmalli, Thietmalli* nuncupato, atque ob antiquitatem maxime claro; utpote cui nomen *Teutoburgium* olim fuit, ut paulo ante demonstravimus, quod Henricus Tybius in antiq. Duisburg affingit Duisburgo: at Thietmallo nostro debitum adhuc manet quoad priorem sui partem. Nam *Thiet* & *Theut* re eadem, sola dialecto differunt, posterior vero pars, sive burgium solita *Germanicorum populorum municipii gentilitiaque appellatio*. Lazius lib. 12. cap. 6. in *Mallum* postea, incertum quo tempore, commutatum, seu quod *Teut*, sive *Tuisconis signum* Germanis *mal*, ibidem esset, Piderit. p. 1. & 2. chron. Lipp. seu verius iudicii locus. *Mallus* enim & *mallum* iudicium seu placitum, in quo majora negotia à Comite finiebantur, Francisc multisque aliis gentibus significavit: id quod nos etiam docet Zventeboldi Lotharingæ Regis, Arnulfi Imperatoris filii nothi, diploma, Abbatæ Werthinensi ad Ruram concessum, *In nomine sanctæ & individue Trinitatis. Zventeboldus misericordia Dei Rex. Comperiat omnium fidelium nostrorum presentium & futurorum prudentia. qualiter fratres monasterii S. Lindgeri quod dicitur Werthina nostra suggererint dominationi. quatenus se ipsos & quæ sua in nostro regno sunt. sub nostro patrocinio ac tuitione susciperemus & privilegia quæ Priores nostri pro tuitione illi monasterio contulerunt. nostri dignaremur præcepti auctoritate firmare. Quorum suggestioni ob amorem Dei & interventum honorabilis Rathodi Trevirorum Episcopi & Odonis fidelis nostri libentissime annuentes. volumus ut sub nostro Mundiburdio res quascunque in nostro regno habent secure possideant. Donationem sive illius fisci quod dicitur Frimersheim. sive aliarum quarumque possessionum cum mancipiis & silvis pratis. & omni integritate. ratam teneant & immobiliter stabilitam: Item concedimus eis. ut in omnibus mercatibus qui per Rhenum sunt à teloneis sint liberi. nec aliquid exigatur ubicumque ad suas utilitates indigent emere aut vendere. Item præcipimus ut nullus iudex*

publicus in eorum hominibus habeat ditionem. sed Advocatus eorum super eis justitias agat. nec ad publicum MALLUM quisquam succlamationem faciat priusquam Advocatum eorum interpellaverit pro justitia facienda. Et ut hæc auctoritatis nostræ concessio firmior in Dei nomine perseveret, manu propria eam firmavimus & annuli nostri impressione eam sigillari præcepimus. Signum Zventeboldi gloriosissimi Regis. Waltgerus Notarius ad vicem Ratpoti Archiepiscopi summi- que Cancellarii recognovit. Data v. idus Maji. Anno incarnat. dominicæ DCCC. XCVIII. Indictione prima. anno vero Regis piissimi Zventeboldi III. actum Aquisgrani palatii. in Dei nomine feliciter amen. Hinc mallare in judicium vocare, Mallobergium plebs, quæ ad unum placitum convenire solet. Hieron. Bignolus in not. ad veteres formulas Marcolfi, Lindenbrog. in glossario, Goldastus in notis ad part. I. tom. I. veterum Germ. script. Plenæ exemplis Salica, Alemannorum, Longobardorum & Ripuariorum leges, Capitula & Capitulationes Caroli M. & Ludovici Pii, Capit. quæ facta Sueff. Ann. 853. Comes convenientem locum consideret, & inveniet, ubi stationem ad MALLUM tenendum constituat. Talem vero locum seu stationem Thietmalli fuisse, præter nomen, hoc diploma S. Henrici regis confirmat. In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Henricus divina ordinante providentia Rex. Divinae pietatis clementia quæ nos ad culmen regie majestatis perduxit, ad hoc voluit regnare: ut ecclesiarum ordini firmando atque corroborando subveniamus, his autem maxime locis, quæ ab antecessoribus nostris regibus imperatoribus fundata. sed jam peccatis exigentibus pene videbantur annullata. quapropter omnium fidelium nostrorum presentium scilicet ac futurorum industrie notum esse volumus, qualiter nos divini amoris instinctu. pro remedio animæ nostræ seu parentum nostrorum. nec non & tertii Ottonis. bonæ memoriæ imperatoris. dilectæque conjugis nostræ. CUNIGUNDÆ. reginæ interventu. atque Meginvverc sanctæ Podrebronnensis ecclesiæ venerabilis episcopi rogatu. sibi. suæ- que

que sanctæ ecclesiæ à KAROLO MAGNO imperatore olim fundata. Nostris vero temporibus incendium passa. In honorem etiam sanctæ Deigenitricis semperque virginis MARIE & Sancti KILIANI, martyris. LIBORIIQUE confessoris dedicata, comitatum quem Hahold comes dum vixit tenuit. situm scilicet in locis. Haverga. Linga. THIAMALLI. Aga. Patherga. Treveresga. Langaneka, Erpesfeld. Silbiki. Matfeld. Nihterga. Sinatfeld. Balleuan. prope Spriada. Gambiki. Gession. Seuuardeshufun. cum omni legalitate in proprium concedimus atque largimur per hanc nostram regalem paginam. eovidelicet rationis tenore. ut præfatus episcopus Meginvverc. sui que successores præscriptæ ecclesiæ præsidentes, debinc liberam habeant potestatem de eodem comitatu. ejusque utilitatibus quicquid eis placuerit faciendi. ad eorum tamen utilitatem ecclesiæ. omnium videlicet inquietudine remota. Et ut hæc nostræ traditionis seu confirmationis auctoritas stabilis & inconvulsa omni habeatur tempore. hoc præceptum inde conscriptum manu propria firmare curavimus, & sigillo nostro insigniri iussimus. Signum Domini Heinrici Regis invictissimi. Guntherius Cancellarius ad vicem Erkambaldi Archicapellani recognovi. Datum IV. idus APRIL. Indictione IX. Anno dominicæ incarnationis millesimo XI^{mo}. Anno vero Domini secundi Heinrici regnantis IX. Actum Tribura regia villa. FELICITER AMEN. Cæterum Thietmalle, veteri lingua Theudisca, locum augustum & heroicum sonare monet Christophorus Browerus in notis ad vitam B. Meinweri, qui lapidem quendam altaris, spectabilis magnitudinis, à B. Leone Papa consecratum, de ecclesiâ Thietmelle allatum, in crypta nova monasterii sui, in honorem S. Stephani Protomartyris IV. Non. Januarii consecravit, & adorandas ejusdem Protomartyris reliquias, cum aliis multorum Sanctorum in eo reposuit. Auctor vitæ B. Meinweri. Thietmalle hodie Dethmolda vocatur, primarium Comitum Lippiensium domicilium, qui Episcoporum & Principum Paderbornensium beneficio, seu feudi nomine hunc locum, aliaque oppida arces & pagos obtinent. Unde hallucinari colli-

ges Bollandum ad XXVIII. Januarii, in Notis ad vitam Caroli M. *Tbietmallum* in dicecesi Osnabrugensi collocantem.

9. SÆPIUS HIC HOSTEM,] Sexta Caroli M. in Saxoniam expeditione, Dethmoldiensis victoria contigit. Anno 786, quatuordecim ejus prælia numerabantur. Fabr. l. 4. orig. Saxon. nec tamen belli adhuc finis; *quo plures tam ex nobilitate Francorum, quam Saxonum, & functi summis honoribus viri, consumpti sunt; tandemque anno tricesimo tertio finitum est.* Eginhard in vita Caroli M. Locum confecti hujus belli, qui *Salz* ad Salam dicitur, acceptum ferimus Poëtæ Anonymo, qui verisimiliter fuit Paderbornensis; nam Annal. Franc. Regino, Adelmus & alii, ut rem totam suppressere? Nec Eginhardus, quem auctor citat, in vita Caroli M. πάντα περί πάντων habet. Ut eundem auctorem ex alio Eginhardi opere de gestis Saxonum pleraque mutuatum suspicetur Rein. Reineccius in not. ad Poëtam Anonym. ad An. DCCC. III. Sed audiamus ipsum Poëtam:

*Nobilis hic annus longi certamina belli
Tandem Saxones inter Francosque peracti,
Firmo perpetuæ conclusit fœdere pacis.
Augustus pius ad Sedem SALZ nomine dictam
Venerat, &c.*

Quoad annum horum Comitiorum à Poëta nostro dissentit doctissimus Sirmondus, qui ad sequentem seu quartum Imperii Carolini annum hanc synodum rejicit & præclara ejus decreta affert tom. 20. Concil. general. Parisiis editorum ad cap. Caroli M.

10. CONTUDIT ILLE SEMEL, &c.] Clade scil. Variana, qua factum est, *ut Germania mox magis turpiter amissa sit, quam gloriose acquisita, atque imperium, quod in litore Oceani non steterat, in ripa Rheni fluminis staret.* Flor. l. 4. c. 12. nec stabilem deinceps Romani ad Luppianam & Visurgim figere pedem potuerunt.

11. OSNEGGUM FRANCIS.] Eginhard. in vita Caroli: *Semel juxta montem, qui Osnegge dicitur, in loco Tietmelle nominato.* Crantz.

Crantz. l. 2. Sax. c. 4. recitatis his verbis, mox subdidit: *ita scribunt Galli proprietatem linguæ non tenentes.* Atqui Eginhardus Germanus fuit, rectiusque montis nomen, quod Crantzius *Asneggi* vocat, expressit: ita enim scriptum legitur in diplomate Caroli M. de quodam nemore in silva *Osning*, *Wihoni* *Osnabrug*. Episcopo in perpetuum proprietatis usum donato, quod infra ex autographo fideliter descriptum leges. Ottonis M. An. 965. de eodem apud Ertwinum in Chron *Osnab.* & S. Heinrici literis, in quibus An. 1002. regni sui 1. *Incendio Paderbrunnensis Ecclesiæ miserabili condolens, & petitioni fidelis sui Retharii venerabilis Episcopi annuens, in supplementum Ecclesiæ, in jus concessit, & per regale præceptum corroboravit, forestum, quod incipit de Luthera flumine, & tendit per Osning & Sinidi usque in viam, quæ ducit ad Horibusam.* Præterea in literis an. 1153. & 1338. datis mentio fit silvæ *Osnine*, prope quam prædium *Kiveninchusen* dictum, & *Montanorum*, quæ *Osnine* appellantur, & *Gobelinus* Persona in Cosmod. ætat. 6. cap. 85. pag. 276. partem illam silvæ *Teutoburgiensis*, quæ inter *Drigenbergam*, præcipuum tansmontanæ diœcesis castrum, & *Paderbornam* jacet, pariter *Osing* circa annum 1398. nuncupat. Fuit igitur *Osnege*, *Osning*, *Osnine*, *Osing* nomen ejusdem saltus, quem *Teutoburgiensem* Tacitus vocavit, & non pauca nec obscura antiqui nominis vestigia, tum in tractu vicino *Osnabrugæ*, forsitan prius *Osninebruchteriae*. Moller. in descript. Rheni lib 5. tum prope *Dethmoldiam* alibique supersunt. Nam vallis, quæ illuc ex *Sinedi* deserto itur, *Ossenthal* / quasi *Osninthal*, jugum seu cacumen montis *Dethmoldiensis* *Ëgge* / ubi *Lippiensis* silva desinit, campi *Ossenkempe* / velut *Osninkempe*, hodieque vocantur. Idem *Teutoburgiensis* silvæ tractus in diplomate Ottonis III. anno MII. & Henrici Sancti anno MIII. quæ infra in monumento *Sendæ* leges, *Ardenna* appellari videtur, *de Foresto quod incipit de Delbina flumine & tendit per Ardennam, & Sinede usque in viam, quæ ducit ad Herisiam.* In Henriciano eadem verba, præterquam quod *Sinedi*, *Herisi* & *Delbna* in eo legimus,

mus. Ceterum *Dellina* seu *Delbna* hodie *Dalche* dicitur, & fines diœcesis Paderbornensis in *Stuckenbroick* præterfluit. *Ar-
denna* *Celtis* filva est, & plures eo nomine in *Gallia* filva. *Bu-
cherius* in Belg. Rom. lib. v. cap. cxi. n. 8.

12. An. DCCLXXXIII.] *Annales Francici* apud *Pithæum*, *A-
stronomus* apud *Reub.* *Regino* in *Chron.* *Poëta Anonym.* lib. 1. *Annales Canifiani*, ita habent: *Rex Carolus iter fecit per par-
tes Saxonie, eo quod Saxones rebellarent, & cum paucis
Francis ad Theotwaldi pervenit, ibi Saxones preparaverunt
pugnam in campo, &c. Theotwaldi, ait, quasi Teuten-
berg, seu Teutoburgiensem saltum
denotaret,*

FON-